

MBS. Таємниці наслідного принца Мухаммеда бін Салмана

Про книгу

Це історія таємничого молодого принца, котрий вивищився з численної та дуже розгалуженої королівської родини Саудівської Аравії, щоби змінити економіку та суспільство найбагатшої країни Близького Сходу та зібрати якомога більше влади у своїх руках. Відтоді як його батько, король Салман, зійшов на престол 2015 року, Мухаммед бін Салман використав свій вплив для реструктуризації економіки королівства, послаблення його суворих ісламських соціальних кодексів і протистояння його ворогам у всьому регіоні, особливо Ірану. Такі його дії принесли йому чимало шанувальників вдома та на Волл-стріт, у Кремнієвій долині, Голлівуді та Білому домі, де президент Трамп прийняв принца як ключового гравця у власному баченні Близького Сходу. Але з часом блиск далекоглядного молодого реформатора затьмарився...

ТАЄМНИЦІ НАСЛІДНОГО ПРИНЦА
МУХАММЕДА БІН САЛМАНА

MBS

Блискучий... детальний
і тривожний портрет.

The New York Times
Book Review

ВИДАВНИЦТВО
ФАБУЛА
#PRO

БЕН ГАББАРД

До того ж треба зазначити, що нема справи делікатнішої, сумнівнішої щодо її успіху, небезпечнішої під час здійснення, ніж стати лідером у впровадженні нових законів.

Нікколо Мак'явеллі, «ДЕРЖАВЕЦЬ»

Запитайте в молодих.
Вони все знають.

Жозеф Жубер

ЗАУВАЖЕННЯ АВТОРА

Ця книжка ґрунтується на сотнях інтерв'ю, проведених упродовж шести років у пів дюжини різних країн; а ще на великій кількості публікацій англійською, арабською, французькою та турецькою мовами, аналітичних оглядах новин і дописах у соцмережах; а також на моєму власному досвіді, здобутому під час багатьох поїздок до Саудівської Аравії, здійснених між 2013 і 2018 роками. Ця робота аж ніяк не є художньою прозою, і я ніде не змінював імен, фактів або ж подій, що про них ітиметься далі, як і не приховував джерел інформації, котрими користувався в процесі роботи над цією книжкою; я також не мав наміру прикрашати чи в будь-який інший спосіб штучно впливати на привабливість своєї оповіді. Точні цитати та іншу додаткову інформацію читачі можуть знайти в примітках, поданих наприкінці книжки.

Реалії роботи іноземним журналістом у Саудівській Аравії досить суттєво змінилися під впливом подій, які відбулися за час написання моєї книжки: спочатку ці зміни були на краще, а потім — на гірше. На додачу до того, як Саудівська Аравія повелась із Джамалем Хашогджі^{1}, королівство ввело заборону на подорожі для тисяч своїх громадян і ув'язнило чи в судовому порядку переслідувало тих, хто вільно висловлювався в інтернеті або ж спілкувався із закордонними журналістами. Це змусило мене виявляти граничну обережність у всьому, що стосується ідентифікації моїх саудівських джерел інформації, надаючи більшості з них статусу анонімів. Я усвідомлюю, що це негативно впливає на прозорість моєї праці, з результатами якої читачі можуть ознайомитись у цій книжці, але вважаю неприпустимим наражати на небезпеку цих сміливих людей, котрі наважилися поділитися зі мною своїми думками, досвідом та інформацією.

У написанні арабських імен і решти власних назв, як і в передаванні деяких цитованих фраз, я не дотримувався жодних загальних правил, а лише намагався спростити для пересічних читачів нелегку справу сприймання чужоземної вимови та правопису.

Мухаммед бін Салман [\[2\]](#) відмовився давати інтерв'ю, що його я міг би використати в цій книжці.

ПЕРЕДМОВА

На той час, коли молодий принц, який керував найбагатшою в арабському світі країною, мав розпочати свою промову, розкішна зала вже вщерть була заповнена міжнародними інвесторами, бізнесменами, мільйонерами та мультимільйонерами, котрі товпилися під масивними кришталевими люстрами в очікуванні його прибуття. Було це восени 2017 року, коли всі вони поз'їжджалися до Ер-Ріяду — столиці Саудівської Аравії — на по-східному пишну інвестиційну конференцію, котру в неофіційних колах називали «Давос у пустелі», що було намаганням підкреслити її найвищий статус, ексклюзивність і впливовість, якими по праву пишається щорічне зібрання світових найвладніших брокерів у швейцарських Альпах. Однак у цієї конференції мета була зовсім інша: переконати найгрошовитіших людей світу в тому, що зараз саме той час, коли варто ставити на Саудівську Аравію, де прибутки стрімко зростатимуть.

Упродовж попередніх днів королівство провело велику роботу, щоби запевнити тисячі своїх іноземних гостей у тому, що всі їхні попередні уявлення про Саудівську Аравію не відповідають дійсності чи принаймні дуже скоро виявляться такими, які не відображають правдивого стану речей. Країна змінюється,— ось що їм говорили,— вона відкривається назустріч західному світові, а її минуле віднині вважатиметься гіперконсервативним і відійде в історію зосередженого на самому собі ісламського королівства.

Упродовж багатьох років про Саудівську Аравію було відомо лише дві речі: що там нафта й іслам.

Першу видобували з-під тамтешніх пісків у такій неймовірно великій кількості, що королівська родина ас-Саудів, яка правила країною, зробилась однією з найбагатших династій у світі, а королівство, назване на честь правлячої династії, набуло серйозної геополітичної ваги, якої воно в жодному іншому разі ніколи не мало б. Колосальні прибутки від видобутку нафти сформували саудівську економіку, коли еліта суспільства — принци та бізнесмени — володіли фантастично великими статками, а більшість громадян або сиділи вдома, або

працювали на фінансованих урядом країни посадах, де зазвичай отримували дуже високу платню за зовсім необтяжливу роботу.

А офіційний іслам, сповідуваний у королівстві, навряд чи міг би вважатися справжнім ісламом, адже в Саудівській Аравії побутував ваххабізм — ультраконсервативна та вкрай нетерпима інтерпретація ісламської релігії, що намертво вплелася в полотно історії країни. Ваххабізм навчав правовірних остерігатися «невірних», тобто кожного, хто не був мусульманином, вимагав публічно обезголовлювати на майданах убивць і розповсюджувачів наркотиків, а також позбавляв жіноцтво найбазовіших прав і свобод. У королівстві цієї політики дотримувалися набагато суворіше, ніж у більшості інших мусульманських держав, але його високий статус охоронця найважливіших святинь ісламу, що перебувають у Мецці та Медині, наділяв Саудівську Аравію особливою атмосферою, роблячи унікальною в очах близько 1,8 млрд мусульман світу.

Саудівські очільники знали про підмочену репутацію королівства, тож організатори конференції ретельно обмірковували та спланували її хід, зважаючи на те, якою побачать їхню країну іноземні інвестори. На приватних обідах принци й офіційні чини пригощали гостей смаженою на вогні бараниною та шоколадними трюфелями, проводили їм екскурсії своїми пишно оздобленими маєтками, у яких були й басейни, й картинні галереї, й приховані винні комори. У програмі конференції брали участь і жінки, котрі вражали своєю чарівністю та вільно спілкувалися з чоловіками в кав'ярні готелю *Ritz-Carlton*, де від них не вимагалось покривати волосся, як в усіх інших місцях.

Майстерно виконані презентації налаштовували інвесторів узяти участь у масштабних ініціативах. Саудівська Аравія от-от зробиться глобальним центром різноманітних транспортних перевезень. До переліку розважальних послуг, доступних її 22 млн жителів, увійдуть парки атракціонів, кінотеатри та концертні зали, раніше заборонені з релігійних причин. На Червоному морі побудують цілі курортні містечка, де відпочинок буде екологічно чистим і відповідатиме найвищим світовим стандартам; давно занедбані історичні пам'ятки відновлять і приведуть до ладу, що, зі свого боку, спричинить бум

у туристичній галузі. А якщо хтось і досі має сумніви стосовно реальності всіх цих змін, королівство нарешті вирішило змінити деякі законодавчі норми, зокрема ті, що тривалий час уважалися прикладом найжорстокіших у світі утисків жіноцтва, і в червні 2018 року жінкам буде дозволено водити автівки.

Суть було нескладно зрозуміти: у Саудівській Аравії розпочинаються титанічні зміни, і чоловіком, що їх просував, був не хто інший, як оповитий таїною працеголік, син короля на ймення Мухаммед бін Салман. У свої тридцять два роки він вийшов на політичну арену, щоби змінити королівство — і весь Близький Схід узагалі — так швидко, як лишень зможе.

Сидячи на оббитих плюшем стільцях або жовто-коричневому килимовому покритті підлоги, учасники конференції намагалися наперед оцінити молодого принца. Невже він, і справді, за реальні зміни? Чи може він бути тим самим давно уявлюваним лідером, який витягне Саудівську Аравію з драговини консервативного минулого, або це просто ще один балакун, котрий робить собі ім'я, а країну заведе в якісь сипкі піски?

Легке шепотіння пронеслося залом, коли бічні двері відчинились і з'явився принц. Він був одягнений у стандартне для саудівських чоловіків убрання: довгий білого кольору халат, який має спереду довгий ряд застібок і відомий у світі як тауб; біло-червоне картате покривало на волосся, що тримається на голові завдяки чорному шнурові; та чорні сандалії. Був він повнявим, оскільки надмірно захоплювався фастфудом, і мав неохайну бороду, що піднімалася до щік, повідомляючи всім і кожному, що принц є дуже зайнятою людиною і не бажає марнувати час на зайвий догляд за власною зовнішністю. В оточенні помічників, які йшли по обидва його боки, та фотографів і телеоператорів, що тягнулися зі своїми кінокамерами трохи позаду, він піднявся на сцену та м'яко осів у біле крісло.

Він виринув із пільми невідомості лише за три роки до того, звичайний принц серед тисяч інших принців, який, однак, завдяки особистому шармові та змовам зумів прокласти собі шлях до верхівки владної піраміди королівства. Коли його похилих років батько, король Салман,

зійшов на трон 2015 року, він віддав під оруду сина найважливіші сфери життя королівства: оборону, економіку, релігію та нафту. А потім, порозсувавши ліктями старших родичів, цей син короля зробився наслідним принцом, тобто першим у черзі можливих спадкоємців трону. Батько й надалі залишався очільником держави, але всі розуміли, що фактичну владу тримав у своїх руках принц Мухаммед, який наглядав за життям у королівстві та керував усіма процесами.

Щоби виокремити його серед величезної кількості інших членів королівської родини, саудівці та західні оглядачі почали називати його за ініціалами — MBS. Цей чоловік не лише мав велике тіло, але й умів своєю присутністю заповнювати весь навколишній простір. На публіці й у приватному спілкуванні він дотримувався офіційних арабських звичаїв і, як усі інші арабські лідери, висловлював думки швидкою говіркою та жестикулював великими руками, його голос був глибоким, аж іноді скидався на гарчання. Він часто захлинався власною енергійністю, уриваючи сам себе на середині фрази та перескакуючи на зовсім іншу думку.

Під час офіційних аудієнцій з іноземними високопосадовцями він іноді міг годину, а то й більше, захоплено викладати своє бачення майбутнього Саудівської Аравії, не перериваючись і не даючи змоги поставити жодного запитання. Один іноземний посадовець пригадував, що принц упродовж усієї зустрічі з ним безперестанку тупав ногою, аж тому чиновникові зробилося цікаво, чи така поведінка є виявом нервозності принца або він так себе стимулює.

Але того дня на сцені MBS звертався до модераторів англійською, щоби продемонструвати чужоземним гостям свою освіченість, а потім, уже арабською, розповідав учасникам конференції про ще один гіперамбіційний проєкт: НЕОМ — місто, що постане на ізольованій ділянці поблизу Червоного моря, де закони писатимуть бізнесмени, спокушаючи найкращі мізки з усього світу жити та здійснювати інноваційну діяльність на саудівській землі. Наближаючи поствуглецеве майбутнє та максимально користуючись перевагами саудівського сонця, місто живитиметься сонячною енергією та буде

роботизованим настільки, що кількість його механічних працівників може навіть перевищувати чисельність людей, які в ньому житимуть. НЕОМ, як розповів MBS, коштуватиме \$500 млрд і буде місцем для «мрійників». НЕОМ мав стати не проектом економічного розвитку, а «цивілізаційним проривом для всього людства».

Світло згасло, і глядачам показали приголомшливо яскраве відео про майбутнє місто. А потім модераторка, іноземна журналістка, поцікавилася, чи дозволить релігійний консерватизм, притаманний королівству, реалізувати такий футуристичний проєкт. MBS відкинув думку про те, ніби нетерпимість стала частиною саудівської історії, і наполягав, що королівство шукає шляхів до зближення з усім іншим світом і робить це задля добра всіх і кожного.

«У минулому ми зовсім не були такими. Ми лише повертаємося до того, якими були колись: до поміркованого, збалансованого ісламу, відкритого всьому світові, усім іншим релігіям, а також усім іншим традиціям і народам.

Сімдесят відсотків саудівців не досягли ще тридцятирічного віку. З усією щирістю кажу, що ми не плануємо змарнувати цілих тридцять років свого життя на якісь там екстремістські ідеї. Ми знищимо їх сьогодні ж, от просто зараз. Ми хочемо жити природним життям, життям, яке поверне нашій релігії колишню терпимість, усі наші чудові звичаї та традиції; ми житимемо з усім світом і зробимо свій внесок у розвиток усього світу».

Подібних обіцянок на публіці ніколи раніше не давав жоден саудівський лідер. Глядачі відреагували бурхливими оплесками.

А за два тижні почалася вже значно брутальніша реальність. Протягом лише декількох днів чиновники Королівського двору та працівники таємної поліції затримали сотні найзаможніших і найвпливовіших людей Саудівської Аравії, зокрема низку осіб королівської крові — родичів MBS,— і навіть декого з тих, хто був на його весіллі. У них повідбирали стільникові телефони, позбавили особистих охоронців і водіїв, а потім посадили під замок у столичному *Ritz-Carlton*,

перетворивши розкішний готель, у якому нещодавно проходила міжнародна інвестиційна конференція, на п'ятизіркову в'язницю. Для Саудівської Аравії починалося нове майбутнє, у якому вже йшлося про щось значно більше, ніж про роботів і дозвіл жінкам керувати автомобілями.

Уряд повідомив, що затримання відбулись у рамках жорстокого переслідування корупціонерів, і чимало саудівців сприйняли цю ідею з ентузіазмом. Вони так довго спостерігали за тим, як принци та бізнесмени мало не по кістках прокладають собі шлях до найприбутковіших контрактів або ж беруть участь в інших схемах, які дозволяють викачувати величезні статки з державної скарбниці. Дехто із замкнених у *Ritz-Carlton* належав до найзухваліших корупціонерів.

Але чимало інших загальновідомих розкрадачів державного бюджету залишилося на волі, зокрема найближчі племінники короля Салмана, через що виникали сумніви стосовно справжньої мети «жорстокого переслідування корупціонерів». Інші аспекти теж видавалися дивними. Доки відбувалися арешти, було оголошено про комісію, яка вестиме розслідування корупційних справ. Очолив її MBS, джерел величезних статків якого ніхто й ніколи не досліджував. Хіба не цей самий принц витратив майже \$500 млн на морську яхту? А як щодо його французького шато, котре в ілюстрованих журналах називають не інакше як «найдорожчий у світі дім»? А пізніше одна особа, котра, як подекують, купувала для MBS, виклала \$450,3 млн за картину Леонардо да Вінчі. Звідки взяли усі ці гроші?

Утримуваним у *Ritz-Carlton* сказали, що вони гостюють у короля, от тільки поводитися з ними зовсім не шанобливо. А доки їхні випробування на міцність тривали, деякі з найближчих родичів обережно почали звертатися до мене, проклинаючи MBS. Однією з них була жінка, яка належала до славнозвісної саудівської родини бізнесменів і повідомила мені, що не мала від свого заарештованого родича жодної звістки впродовж декількох тижнів, доки він раптом їй не зателефонував.

— У мене все добре,— сказав він.

Розмова тривала три хвилини.

Вона вважала «жорстоке переслідування корупціонерів» нічим іншим, як хитрим ходом МBS, котрий дозволяв принцу одноосібно розпоряджатися капіталами королівства й водночас зіпсувати репутацію всім, хто міг би його зупинити.

«Він — псих. Він страшенно злостивий. Він прагне ламати людей. Він не бажає, аби хоч хтось, окрім нього самого, мав добре й чесне ім'я,— сказала мені ця жінка.— Він — справжній диявол, і навіть дияволові є чого в нього повчитися».

Лише за кілька років Мухаммед бін Салман зробився домінантною силою в Саудівській Аравії та одним із найдинамічніших лідерів світу, до якого й зараз прикуто прискіпчиві погляди величезної кількості людей. Але його прихід до влади не був наперед визначеним долею.

Більшу частину свого життя він губився в натовпі багатших і значно досвідченіших принців та всіх тих, хто перебував біля підніжжя тотемного стовпа родини, у якій усе вирішувало старшинство. То як же йому це вдалося? Моя книжка розповість цю історію.

МBS може виявитися найвизначнішим правителем Саудівської Аравії відтоді, як його дідусь заснував це королівство понад вісім десятиліть тому та зробив його одним із ключових партнерів Сполучених Штатів Америки. МBS прийшов до влади за шістьдесят років після смерті свого діда, і сталося це в часи, коли найзаможніша держава арабського світу стикнулася із досить серйозними загрозами. Ціни на нафту стрімко падали, знекровлюючи економіку королівства. Дві третини населення країни не досягли й тридцятирічного віку та мусили докладати величезних зусиль, щоби знайти хоч якусь роботу, й потерпали під тиском суворих соціальних обмежень. Джихадисти Ісламської держави лютували в Іраку й Сирії та бомбардували королівство. Іран — ворог Саудівської Аравії — використовував ці потрясіння, щоби зміцнити свій вплив у регіоні.

І ніби цього було мало, становище загострювалося ще й через сумніви стосовно прихильності найбільшого союзника Саудівської Аравії — Сполучених Штатів Америки. Президент Барак Обама не відчував приязні до королівства. Ще перед тим, як зробитися президентом США, він зневажив Саудівську Аравію, кажучи, що вона «так званий союзник», і критикуючи за розповсюдження ваххабізму з метою розпалювання релігійної нетерпимості в ісламському світі. Його адміністрація уклала ядерну угоду з Іраном, а Конгрес ухвалив закон, згідно з яким американці отримали змогу позиватись із Саудівською Аравією в суді стосовно терористичних атак, здійснених ісламістами 11 вересня 2001 року, адже 15 з 19 нападників, як і їхній ватажок Осама бін Ладен, були саудівцями. Обидві події виявилися болючими ударами для королівства, що залежало від протекції Сполучених Штатів, витратило мільярди доларів на американську зброю й очікувало лояльності у відповідь.

MBS візьметься за розв'язання всіх цих проблем і, крім того, утягне королівство у війну в Ємені. Він запустить план капітального реформування економіки королівства; зачарує керівників із Волл-стрит, Голлівуду та Кремнієвої долини; докладе рук до викрадення прем'єр-міністра іншої держави; а ще налагодить міцні й неочікувані зв'язки з президентом Дональдом Трампом і його зятем Джаредом Кушнером. А в самому королівстві він зневажить священнослужителів, відкриє кінотеатри та концертні зали, а також знищить традиції, саджаючи під замок деяких членів королівської родини — зокрема свою матір — та вдаючись до технологічного авторитаризму, коли його шпигуни мають доступ до приватних даних у телефонах людей; він маніпулюватиме соцмережами та засобами масової інформації й докладе рук до найжахливішого з убивств, яке шокує увесь світ.

Сходження MBS відбулося на хвилі глобальних тенденцій. Оскільки дедалі більша частка світових статків почала зосереджуватись у руках дуже небагатьох людей, популістично налаштовані прибічники авторитаризму використовували націоналістичну риторику для того, щоб об'єднати свої народи, водночас обмежуючи права опозиції. Як комуністична партія в Китаї та диктатори, котрі почали приходити до влади від Єгипту до Угорщини, MBS не потребував нікого, хто б

уважним оком придивлявся до його влади, та нещадно чавив усе, що їй загрожувало,— навіть не намагаючись з'ясувати, реальними чи вигаданими були ті загрози. Гаслом його правління могло б бути «Саудівська Аравія понад усе», і він ні перед чим не зупинився б у намаганні знову зробити Саудівську Аравію великою державою, принаймні у своєму розумінні цієї величі.

Націоналістичні настрої зростали й у західному світі. Коли британці проголосували за вихід з Європейського Союзу, а американці обрали президентом Дональда Трампа, їхні уряди та й усі громадяни зосередилися виключно на внутрішніх проблемах власних держав, що досить сильно ослабило їхні відносини зі своїми авторитарно налаштованими союзниками. Ці дві події також продемонстрували, що в політиці правда іноді важить значно менше, ніж пристрасті, що їх так легко роздмухати в соціальних мережах. МBS дуже добре засвоїв цей урок і з великою користю для себе застосував у власній політиці керування королівством.

МBS є надзвичайно суперечливою особистістю; прибічники називають його довгоочікуваний ватажок і вихваляють за прагнення змін і небайдужість до долі королівства та й усього регіону, а опоненти лають на всі заставки, вважаючи новим диктатором, що перебуває в процесі формування. У Саудівській Аравії він є гігантом, чие обличчя дивиться на тебе зусібіч — воно зображене на чохлах для мобільних телефонів і розміщене над входами до торговельних центрів — і чию будь-яку ініціативу віддані помічники та журналісти подають як іще один шедевр геніального управлінця. Проте й досі його постать залишається оповитою багатьма таємницями. Хвилі арештів припинили будь-які публічні обговорення його походження та минулого, мудрості його планів або ж його здатності втілити свої задуми в реальність. Стосовно деяких аспектів його діяльності спостерігається значний ентузіазм, наприклад, коли йдеться про більшу свободу, що її почали відчувати люди в суспільному житті, або про жінок, які тепер отримують роботу, про що їхні матері раніше навіть мріяти не могли. От тільки в королівстві панує страх, бо люди знають, що один лишень випадковий допис у соцмережах або зауваження, зроблене в приватній розмові, можуть призвести до

арешту, а то й до ув'язнення, тож багато саудівців відмовляються користуватися мобільними телефонами або кладуть свої пристрої до холодильника, коли з кимось зустрічаються.

MBS залишається центральною постаттю обох феноменів, виведених на поверхню двома тенденціями, що опинились у центрі загальної уваги наприкінці 2017 року, коли він майже одночасно зачарував усіх учасників інвестиційної конференції та замкнув людей у *Ritz-Carlton*. Він твердо налаштований подарувати Саудівській Аравії світле, заможне майбутнє й виявляє непохитну готовність розгромити своїх ворогів. Ці два рушії, скомбіновані в різних дозах, імовірно, зумовлюватимуть його подальшу політику, від якої безпосередньо залежатиме майбутнє королівства.

Дехто, можливо, назве немудрим — якщо не ризикованим — писати книжку про такого молодого лідера, котрий, імовірно, правитиме своєю країною впродовж багатьох десятиліть. Проте ця робота не має на меті розповісти всю історію MBS, від початку й до кінця, а лише покликана окреслити процес його дивовижного сходження владними сходами, розповісти про вплив, який він чинить на королівство, на його відносини зі Сполученими Штатами та Близьким Сходом. А яким буде завершення цієї історії, вирішуватиме вже сам MBS.

Отже, ось як усе почалося.

КОРОЛІВСТВО

1996 року один британець алжирського походження, котрий працював учителем у престижній школі Джидди — міста, розташованого на західному узбережжі Саудівської Аравії,— отримав унікальну пропозицію роботи. Принц, якого звали Салман бін Абдулазіз, планував приїхати до міста та провести в ньому декілька місяців разом з однією зі своїх дружин і її дітьми, для яких родина шукала вчителя англійської мови.

Учитель Рашид Секкай уже дещо знав про принца Салмана. Той був губернатором провінції Ер-Ріяд, що дозволяло йому контролювати саудівську столицю, а ще він був сином короля, котрий заснував Саудівську Аравію, і це наділяло його особливим статусом, вивищуючи над тисячами інших принців і принцес, які також належали до королівської родини. Робота здавалася цікавою і до того ж обіцяла щедрі платні, тож Рашид Секкай прийняв пропозицію, і протягом наступних кількох місяців наприкінці робочого дня його забирали зі школи особистий водій Салмана й відвозив до королівського комплексу, де й оселився принц із родиною.

Коли Секкай уперше потрапив на територію, він побачив «низку вілл, від погляду на які сама собою відвисала щелепа, оточених бездоганними садами, за якими доглядали вдягнені в білу уніформу робітники». Він пройшов повз паркувальний майданчик, повний розкішних автомобілів, серед яких виявився й рожевий кадилак, подібних до якого вчитель у реальному житті ще не бачив. А в палаці він познайомився зі своїми майбутніми вихованцями: чотирма синами принца Салмана, народженими від його другої дружини, старшим з яких був одинадцятирічний неслух на ім'я Мухаммед бін Салман.

Ясна річ, юних принців ігри цікавили значно більше, ніж навчання, і Секкай робив усе можливе, щоби молодші хлопчики зосереджувалися на завданнях, проте всі його намагання оберталися прахом щоразу, коли з'являвся MBS.

Рашид Секкай пригадує, що «як найстаршому серед братів, Мухаммеду, здається, дозволялося робити що завгодно». Під час уроку МBS бувало забирав у котрогось із охоронців рацію й виголошував у неї всілякі «нахабні зауваження» про свого наставника та жартував з охоронцями на тому боці лінії, щоби посмішити братів.

Після декількох уроків МBS повідомив Секкаю, що його мати вважає наставника «справжнім джентльменом». Секкая це дуже здивувало, адже гендерна сегрегація, що пишним цвітом процвітала в Саудівській Аравії, не дозволяла матері вихованців познайомитися з учителем, а скласти власне враження про його характер і вдачу й поготів. Але потім Секкай збагнув, що мати хлопчиків спостерігала за ним за допомогою камер стеження на стінах.

Через це він почувався досить ніяково, але однаково продовжив виявляти наполегливість. Хлопчики не досягли значних успіхів в опануванні англійської, і МBS мало не до тридцяти років намагався не говорити цією мовою на публіці. Але у вивченні французької, котру Секкай додав до навчальної програми на вимогу матері принців, хлопці досягли ще меншого результату. Проте під кінець терміну свого наставництва Секкай уже прикипів серцем до юного МBS — надихача всіх пустощів — і багато років по тому охоче згадував про нього як про «імпозантну особистість». Рашид Секкай припускає, що таким хлопчика зробили його високий статус найстаршого сина своєї матері, а також повна прихильності увага, що нею щедро обдаровували принца його найближчі родичі.

«Він був обожнюваною всіма особою, що дозволило йому почуватися дуже важливим і думати: “Агов, це я тут усім керую”, — розповів Рашид Секкай.— У тому палаці він був тим, ким усі опікувалися, чії забаганки беззаперечно виконували. До нього кожен ставився з увагою та шанобливістю».

Батько МBS, Салман бін Абдулазіз, був красивим принцом, який багато працював, мав блискуче чорне волосся, цапину борідку, а також репутацію добродішної та дуже прямолінійної людини. Коли він

подорожував за кордоном, то полюбляв носити костюми з широкими лацканами, надягаючи до них смугасті краватки, що неминуче наводило на порівняння з банкірами з Волл-стрит або ж персонажами фільмів про Джеймса Бонда.

Удома він носив традиційне для принца його рангу вбрання та здійснював нагляд за саудівською столицею й прилеглими до неї територіями, як і належало губернаторові провінції Ер-Ріяд. Місцеві мешканці жартували, що за кортежем, який щоранку супроводжував принца Салмана дорогою на роботу, можна звиряти годинники, не кажучи вже про той факт, що було це завжди дуже рано — за кілька годин до того, як інші принци вставали з ліжка. Керуючи життям столиці, він тримав на оці всі племена в регіоні, місцевих священнослужителів, а також найбільші клани, не оминаючи й свого власного. Упродовж багатьох років він був тією людиною, котра слідкувала за дисципліною в королівській родині. Якщо ворожнеча між кузенами короля за якийсь привабливий шмат землі виходила з-під контролю, якщо котрась із принцес виїхала з паризького готелю, залишивши по собі рахунок на астрономічну суму, якщо хтось із принців напився та влаштував скандал, до справи брався Салман, який чинив правосуддя, часто замикаючи найбільш злісних порушників у - своїй приватній в'язниці.

«Зараз я тримаю у своїй в'язниці декількох принців»,— вихвалявся він перед британським письменником Робертом Лейсі. А один американський дипломат писав, що Салман зупинив котрогось зі своїх братів, коли той збирався поскаржитися на нововведення в законодавстві, сказавши йому лише: «Стули пельку й повертайся до своєї роботи».

Ніхто не відіграв настільки ж важливої ролі в приголомшливому просуванні MBS до верхівки владної піраміди, як його батько.

Салман пережив величезні зміни, що революціонізували життя Саудівської Аравії у XX столітті. Він був нащадком династії, котра двічі зазнавала поразки в намаганні створити королівство в Центральній Аравії, а потім досягла настільки феноменального

успіху, що корінні мешканці пустелі, котрі виношували цю ідею, ще довго не могли втямити, як же воно так сталося.

У середині XVIII століття в розпеченій пустельним сонцем оазі, де, крім глиняних хатинок і фінікових пальм, майже нічого не було, Салманові пращури здійснили свою першу державотворчу спробу, коли ватажок на ймення Мухаммед бін Сауд створив первісну саудівську протодержаву, до якої увійшли його рідне селище Дірія та деякі прилеглі території. Мухаммед не належав до жодного з тих найбільших племен, які сформували початкову соціальну структуру тодішньої Аравії. Навпаки, ас-Сауди були споконвіку селянами, що вели осілий спосіб життя, вирощували фініки та інвестували в торговельні каравани.

Війни між племенами та кланами були тоді звичною справою, але Мухаммед бін Сауд узяв гору, коли сформував альянс зі священнослужителем-фундаменталістом, що й зумовило спосіб розподілення влади в Аравії впродовж наступних поколінь. Шейх Мухаммед бін Абдул-Ваххаб проповідував, що іслам зіпсували традиційні аравійські практики, зокрема ідолопоклонство й благоговіння перед деревами. Він закликав до очищення релігії шляхом викорінення всіх «нововведень» і повернення до стародавніх звичаїв, які побутували багато століть тому, у часи пророка Мухаммеда та його соратників. За проповідування таких ідей шейха з ганьбою вигнали з рідного міста, і тоді він попросив притулку в Дірії, де ас-Сауди долучили цю релігійну концепцію до свого політичного проекту.

Альянс приніс користь обом сторонам. Отримавши підтримку від бін Абдул-Ваххаба, ас-Сауди вже не були просто ще одним аравійським кланом, який вирішив позмагатися за владу, навпаки, вони зробилися релігієборцями, котрі обстоювали єдино правильну віру. Натомість вони віддали шейхові та його нащадкам контроль над усіма релігійними та соціальними справами. Альянс довів свою життєздатність, і впродовж наступних років, коли перша держава ас-Саудів росла та розширювалася, усі ті громади, що відмовлялися розділити світогляд шейха та відкидали проповідувані ним ідеї,

проголошувалися єретичними, бо в них живуть невірні, котрі заслуговують лише на меч.

Коли територія держави збільшилася настільки, що до неї увійшли й святі ісламські місця в Мецці та Медині, оттомани завдали удар у відповідь, надіславши до Аравії війська, котрі знищили державу, перетворили Дірію на руїни та розігнали рештки вцілілих представників роду ас-Сауд. Нащадки останніх у ХІХ столітті здійснили спробу відновлення своєї держави в сусідньому місті Ер-Ріяд, але закінчилося це швидко та безславно, бо родичі не змогли досягти згоди стосовно того, хто буде всім керувати.

На початку ХХ століття нащадок Мухаммеда бін Сауда на ймення Абдулазіз — дід МБС — відновив кампанію з відвойовування земель, які належали колись його пращурам. Сидячи на спині верблюда, він повів за собою війська та наново створив альянс із нащадками шейха бін Абдул-Ваххаба, котрі забезпечили релігійне виправдання його владарювання. За тридцять років Абдулазіз узяв під свій контроль більшу частину Аравії, правлячи своєю країною з нової столиці — Ер-Ріяду.

Але поява нового, фундаменталістського способу правління не сподобалася західним силам, які саме утверджувалися навколо Перської затоки, і король Абдулазіз постав перед вибором: продовжувати свій завойовницький джихад, що неминуче спровокував би конфлікт із британцями, або створити сучасну державу. Він обрав останнє й 1932 року оголосив про створення королівства Саудівська Аравія.

Країна, найвірогідніше, так і залишалася б нецікавою решті світу пустелею, якби 1938 року там не знайшли нафти. Це відкриття привабило біржових спекулянтів, інженерів, нафтовидобувні компанії та представників західних урядів, які прагнули отримати доступ до чорного золота королівства. Були серед них і урядовці Сполучених Штатів. 1945 року, під час таємної зустрічі американського президента Франкліна Делано Рузвельта й короля Абдулазіза, що відбулася на борту американського військового корабля в Суецькому каналі, двоє лідерів знайшли спільну мову та досягли довготривалої домовленості, котра гарантувала американцям доступ до саудівських нафтових

покладів в обмін на протекцію США в протистоянні атакам інших держав. Ця домовленість лягла в основу політики США на Близькому Сході аж до початку наступного століття.

Приплив зароблених на нафті статків мало не до небес роздмухав захоплення історичною спадщиною королівства. Ас-Сауди на міжнародному рівні почали фінансувати пропаганду вчення бін Абдул-Ваххаба, зробивши ваххабізм глобальною релігійною силою. Компанія *Saudi Aramco* — нафтовий монополіст королівства — стала найдорожчою у світі, залишивши далеко позаду всіх інших промислових гігантів. Ас-Сауди зробились однією з найзаможніших династій світу. На час своєї смерті, 1953 року, король Абдулазіз устиг одружитися з принаймні 18 жінками та дати життя 36 синам і 27 донькам. Його діти також не скупилися на нащадків, котрі вже невдовзі являли собою потужний клан, нагадуючи всім і кожному про країну, що носила їхнє ім'я, та насолоджуючись численними привілеями, що їх надають людині велике багатство та родовитість.

І були їх тисячі. І всіх субсидувала держава ас-Саудів.

1996 року американський дипломат відвідав офіс, де видавали щомісячні стипендії членам королівської родини, і виявив там потік слуг, що забирали замість господарів грошові виплати, розмір яких варіював залежно від статусу принца чи принцеси. Сини та дочки короля Абдулазіза отримували щомісячно близько \$270 000, онуки — близько \$27 000, а правнуки — близько \$13 000. Найвіддаленіші родичі короля отримували по \$800. Окрім того, принцам видавали по \$1 млн преміальних на будівництво власного палацу, коли вони одружувалися; бонуси також отримували й ті, у кого народжувалася дитина. Дипломат з'ясував, що ці щомісячні стипендії обходяться державі в понад \$2 млрд на рік, але це лише його власне припущення, котре може не відповідати дійсності.

Значна частина цих грошей розсіювалась у суспільстві, допомагаючи королівській родині здобути прихильність населення. Один із синів Салмана якось розповів, що витратив понад \$1 млн власних грошей під час священного місяця Рамадан на влаштування святкових подій для підданих. Але представники королівського роду однаково жили на

всю губу, командуючи цілими флотиліями яхт, будуючи палаци від Лос-Анджелесу до Монако та влаштовуючи собі такі шикарні закордонні відпустки, що громади, у яких вони тимчасово оселялися, переживали справжній економічний бум.

Членів королівської родини було так багато, що вони становили окремих соціальний прошарок, такий собі мікросоціум, який функціонує за власними законами та правилами, що дозволяють дуже велику свободу дій, але й вимагають беззастережної поваги до старшинства. Повага до старших за статусом і за віком настільки глибоко вкорінилась у королівському середовищі, що його представники позаучували напам'ять дати народження одне одного. Завдяки цьому вони завжди чудово знали, хто є старшим, а хто — молодшим, і на скільки, та могли з легкістю дотримуватися складних правил королівського етикету, подібно до гусей, які швидко формують осінній клин, відлітаючи зимувати на південь.

Глиняні стіни хат і залишки захисних валів Дірії — оази, у якій усе починалося,— і досі стоять у пустелі, куди зовсім недовго їхати від теперішньої столиці Ер-Ріяду, сучасного восьмимільйонного мегаполіса з усіма належними атрибутами: торговельними центрами, хмарочосами та широкими автомагістралями. Саме в цьому місті Салман провів більшу частину життя — і саме там готував свого сина до блискучого майбутнього.

* * *

Салман народився за три роки після заснування Саудівської Аравії; міне багато років і він пригадуватиме, що в його ранньому дитинстві сім'я частину року жила в полотняних наметах. Але на той час, коли він став юнаком, нафтові статки вже переселили королівську родину до палаців і забезпечили місце не останніх гравців на світовій арені.

Родовий звичай шанувати старших сформував і спосіб правління в королівстві. Після смерті короля Абдулазіза 1953 року правління почергово переходило до його синів: від найстаршого до наймолодшого, хоча деяких братів було пропущено, бо хтось із них не бажав бути очільником держави, а когось решта родичів забракувала за

невідповідність цьому високому статусу. У жінок політичного майбутнього не було зовсім. Король царював, а державою керували старші принци, які й ділили між собою найважливіші міністерські посади: внутрішню безпеку, військові сили, національну гвардію та іноземні справи. Найважливіші рішення ухвалювали саме вони шляхом досягання консенсусу.

Салман був 25-м сином свого батька, котрий, як уже мовилося, привів на світ 36 хлопчиків. Це означало, що принц стояв у черзі престолонаслідування ближче до низу й упродовж більшої частини свого життя мав лише віддалену надію на королівський трон. Просто поперед нього стояло занадто багато інших, старших принців. Окрім того, йому не дісталось й жодного важливого міністерства, керуючи яким Салман міг би просувати нагору власних синів. Натомість, коли принцу було двадцять, його призначили губернатором провінції Ер-Ріяд, і цю посаду він обіймав упродовж мало не п'ятдесяти років, за які місто Ер-Ріяд (яке ще називають просто Ріяд) з аванпосту в пустелі перетворилося на сучасний мегаполіс.

Керування столичною провінцією зробило Салмана ключовою фігурою у взаємодії королівської родини із суспільством. Він налагоджував взаємини з племенами та знав історію й генеалогію кожного, як і те, хто з ким ворогує або ж змагається за владу. Ер-Ріяд був найбільшим містом у центрі ваххабітів — регіоні Неджд,— і Салман часто приймав у себе при дворі священнослужителів. Але найголовнішим завданням принца було вислуховувати підданих, які благали про допомогу. Ті, хто мав хворих родичів, просили грошей на операцію чи лікування. Бізнесмени жадали вигідних контрактів. Селяни шукали справедливості в розв'язанні земельних конфліктів. Родини, у яких сина було засуджено на смерть, благали заступництва, просячи, щоби йому не відрубали голови.

Упродовж років Салман плідно працював на ниві дітонародження. Перша його дружина — Султана бінт Туркі ас-Судайрі — була представницею знаменитого роду й народила йому п'ятьох синів і дочку. Старший син — Фахд — відвідував заняття в університетах Каліфорнії й Аризони, а також брав участь у британських кінних

перегонах, що надало йому змогу ближче ознайомитись із західною культурою. Після того як 1990 року Саддам Хусейн окупував Кувейт, Фахд почав досить часто спілкуватись із західними репортерами, котрі в дедалі більшій кількості прибували до королівства, щоби висвітлювати події війни.

Другий син — Султан — був полковником саудівських військово-повітряних сил, а потім став найпершим у світі арабом і першим мусульманином, який полетів у космос на шатлі «Discovery» 1985 року. Він захоплювався катанням на лижах, очолював Королівську комісію з туризму й був у такому захваті від Сполучених Штатів, що навіть якось сказав американському дипломату: «У США минули чи не найкращі дні мого життя».

Наступним був Ахмед, який навчався в Колорадській гірничій школі та закінчив Вентвортську військову академію, після чого також вступив на службу до військово-повітряних сил. Пізніше він навчався в Університеті штату Каліфорнія в Ірвайні та працював очільником родинної медіакомпанії. 2002 року він спричинив скандал у світі шанувальників кінних перегонів, коли придбав за \$900 000 чистокровного скакуна на прізвисько Військова емблема лише за три тижні до того, як цей кінь виграв Кентукське дербі. Знайомі згадували про нього, як про «елегантного чоловіка з акуратно підстриженими вусами та носовичком у нагрудній кишені, досить приємного та простого в поведженні, чого зовсім не очікуєш від представника саудівської королівської родини».

Наступний син Салмана — Абдулазіз — був винятковою фігурою в королівській родині, адже пішов працювати в нафтовий сектор, де завдяки його героїчним зусиллям відбулася модернізація всієї галузі, за що пізніше його призначили міністром енергетики.

Найменшим народженим від Султани сином був Фейсал, який здобув ступінь доктора філософії в Оксфордському університеті, працював дослідником у Джорджтауні, заснував саудівську інвестиційну компанію *Jadwa* та, як і старші брати, захоплювався чистокровними скакунами.

Перша дружина Салмана мала дочку Хассу, яка співпрацювала з Королівською комісією з прав людини, а пізніше вскочила в халепу з французьким законом, коли сантехнік звинуватив принцесу в тому, що вона наказала своєму охоронцеві його вбити.

У якийсь момент виявилось, що Султана має хворобу нирок, котра з часом загострилася, унаслідок чого дружина Салмана постійно перебувала в оточенні лікарів і мусила часто їздити на лікування за кордон. Тож Салман одружився ще раз. Нову дружину звали Фахда бінт Фаллах аль-Хатлін, вона була невисокою, походила з дуже славного племені та народила йому ще шістьох синів. (Салман також мав нетривалий шлюб із третьою жінкою, котра народила йому сина на ймення Сауд.)

Старшим сином Фахди був Мухаммед бін Салман, який народився 31 серпня 1985 року.

Народжений принцом, МБС ріс у просоченій розбещеністю атмосфері успадкованих і не заслужених особисто привілеїв, спілкуючись із мешканцями палаців, оточений конвоєм охоронців і сонмищем няньок, наставників та прислужників, які тремтіли над хлопчиком, неначе він був найдорожчим у світі скарбом. Лише найближчі друзі та родичі називали його на ім'я, для всіх інших він був тал омрак (скорочена форма арабського звертання «Нехай Господь дарує тобі довгі роки життя») або ж «Ваша королівська високосте».

І якщо його батько в черзі престолонаслідування стояв ближче до кінця, то МБС, можна сказати, узагалі плентався десь у хвості. Шостому синові принца, котрий і сам був лише 25-м сином короля-засновника, не варто було сподіватися на славу чи високий злет. І впродовж більшої частини його життя практично всі саме так і вважали.

Пізніше МБС розповідав, що батько уважно стежив за його освітою, як і за навчанням усіх інших своїх дітей. Він призначав кожному книжку, що їй потрібно було прочитати за тиждень, а потім розпитував про прочитане. Мати ж запрошувала інтелектуалів, щоби вони вели розумні розмови та дискусії, а також возила дітей у різноманітні

освітні подорожі. Обоє батьків виявляли суворість. Запізнитися на обід із батьком було «катастрофою». Мати також була непоступливою.

«Ми з братами частенько розмірковували: “Чому наша мати отак із нами поводитьсья?” Вона ніколи не залишала поза увагою жоднісінької зробленої нами помилки»,— розповідав MBS.

Але пізніше він зробив висновок, що така прискіпливість зміцнила його.

MBS украй рідко говорив на публіці про свою юність, як і всі інші, хто знав його в той час. Через це дуже важко намалювати детальну картину ранніх років життя принца. Справу ускладнює й та обставина, що пізніше він здобув неабияку владу, завдяки якій усе, що говориться про нього публічно, завжди має дуже комплементарний характер, а всі скандали, які могли бути, залишатимуться похованими ще дуже довго. Тож щоб отримати уявлення про те, звідки ж він такий узявся, я провів останні кілька років, розпитуючи саудівців і всіх інших, хто знав MBS дитиною або чиї шляхи перетиналися з ним у його молодості. Більшість цих людей і досі живе чи має родичів або ж бізнес у королівстві, тому говорили вони переважно на засадах анонімності, щоб уберегти себе та свої родини від можливих переслідувань.

Салман жив зі своєю першою дружиною неподалік від Королівського двору, у палаці з фасадом, прикрашеним білими колонами, що його люди жартівливо прозвали «Білий дім». Мати MBS зі своїми дітьми жила в іншому місці, але плекала чималі амбіції стосовно їхнього майбутнього, реалізувати які можна було виключно завдяки Салману, тому досить часто відряджала хлопців на обід до «Білого дому», щоби сини були ближче до батька. От тільки Султана не дуже-то й тепло приймала в себе вдома MBS і його братів; вона зверхньо поглядала на дітей другої дружини, зневажаючи рід їхньої матері (і, можливо, ревнуючи чоловіка до молодшої та значно здоровішої жінки). Султана ніколи не приховувала своєї зневаги, і її власні діти часом наслідували матір і насміхалися з MBS, не забуваючи, щоправда, кермувати реактивними літаками, влаштовувати особисте життя та заповнювати свої резюме відомостями про вдалий бізнес і наукові ступені, отримані в іноземних університетах.

Траєкторія зростання MBS була зовсім іншою — дуже домашньою та надзвичайно саудівською. Через те в підліткові роки його практично неможливо було вирізнити в натовпі королівських дітей, і мало кому могло спасти на думку, що цей хлопчина отримає шанс підвищити власний статус. Але ситуація змінилася після того, як у родині відбулися одразу дві серії смертей.

2001 року старший син Салмана, Фахд, який допомагав репортерам під час війни в Перській затоці, раптово помер у сорокашестирічному віці. А роком пізніше помер і його брат Ахмед, переможець Кентукського дербі, йому було сорок чотири.

В обох випадках оголосили, що причиною раптової смерті виявився серцевий напад, але чи це правда, або, можливо, існували якісь інші, приховані, причини, ніхто ніколи не з'ясував.

Раптова, передчасна загибель двох синів занурила принца Салмана в глибоку жалобу. Доки старші діти перебували деінде, будуючи кар'єри та піклуючись про власні сім'ї по закордонах, MBS, якому тоді було шістнадцять років, був поряд зі своїм батьком у пору його горя та болю, що значно зміцнило зв'язок між ними. Мати MBS тиснула на Салмана, щоби він більше часу проводив із цим своїм сином, і юний принц часто спостерігав за батьком, коли той керував саудівською столицею, виконуючи губернаторський обов'язок. Для MBS це було прекрасною нагодою отримати справжню, корисну для керівника королівства освіту, адже він на власні очі бачив, хто з чим приходив і йшов геть, дізнавався, хто і в якому племені був найважливішою персоною, до кого варто дослуховуватися, зрозумів, яку посаду обіймає той чи інший священнослужитель, які бізнесмени живляться з яких галузей економіки, хто з королівської родини винайшов інноваційні способи обдирати державу.

Одна людина, котра на той час входила до найближчого оточення родини, пригадала, що все тодішнє соціальне життя MBS зосереджувалося на використанні своїх королівських привілеїв для того, аби встановлювати зв'язки з народом. Улітку родина вирушала зі столиці на узбережжя Червоного моря, де MBS винаймав цілу флотилію гідроциклів для своїх однолітків. Узимку родина розбивала

табір у пустелі, і тоді MBS ставив для себе найбільший намет, пригощав усіх смаженою на вогнищі ягнятиною, що подавалася на великих тарелях із рисом, і тримав цілий парк легких кабриолетів для бедуїнів, які навідувалися з візитами ввічливості до осіб королівської крові. Саудівська Аравія була для MBS цілим світом, і він, здається, любив її так само палко та віддано, як його кузени любили Лондон, Женеву чи Монако. Таке захоплення батьківщиною припало до душі його батькові, і зв'язок між ними ще дужче зміцнів, адже MBS тепер супроводжував Салмана й на весіллях і похоронах, а також молився поряд із ним у мечеті.

За деякий час мати MBS переїхала разом із дітьми до власного особняка, тож Салман проводив літню відпустку разом із першою дружиною та її дітьми в палаці, побудованому його братом — тодішнім королем Фахдом — у Марбельї, а потім навідував другу дружину та її дітей у Барселоні. Пізніше мати MBS отримає у власність частину паризького готелю *Plaza Athenee*, до якого переїде на постійне мешкання, хоча й уникатиме французької кухні, віддаючи перевагу саудівським стравам, що їх готуватиме їй власний кухар, привезений із дому.

У підлітковому віці MBS заробив собі репутацію жакливого неслуха, не здатного добре поводитися. Інші члени королівської родини та всі, хто знав його в той час, неодноразово засвідчували, що хлопчина здавався засмученим і сердитим, а часом міг вибухнути нападком люті. Як мінімум один раз він перевдягся офіцером поліції та з'явився в такому вигляді в одному з торговельних центрів Ер-Ріяду, хизуючись перед людьми. Справжні поліцейські фактично нічого не могли вдіяти, оскільки їм було відомо, що це син губернатора.

Супроводжуючи батька, MBS занурювався в історію та традиції Саудівської Аравії, але він також був і людиною XXI століття. Як і в багатьох саудівців його покоління, уявлення MBS про решту світу сформувалися під впливом голлівудських кінострічок, американських та японських мультфільмів і соцмереж. Давні друзі кажуть, що він іноді втрачав зв'язок із реальністю, з головою занурюючись у відеогру,

і що саме він був першим у своєму колі, хто втрапив у залежність від фейсбука.

MBS було шістнадцять років, коли послані Осамом бін Ладеном літаки з терористами атакували Сполучені Штати 11 вересня 2001 року. Багато років по тому принц розповів американській делегації, що того дня мати покликала його подивитися новини, й він прийшов до телевізора саме вчасно, щоби побачити, як другий літак розбивається об південну вежу Всесвітнього торгового центру.

Хоча MBS і не хотів, щоби слова, сказані ним на тій зустрічі, цитували дослівно, керівник делегації Джоел К. Розенберґ розповів мені, що в нього склалося таке враження, ніби принц тоді пригадав своє відчуття давнішнього жаху стосовно того, що світ зненавидить іслам за ці напади на Америку й саудівцям відтепер буде набагато важче почуватися комфортно за кордоном.

Можливо, це відчуття вплинуло на те, як він пізніше керуватиме країною.

«Я думаю,— сказав мені Розенберґ,— що він виріс із внутрішньою настановою: я не хочу жити в країні, про яку світ думатиме отаке, не хочу, щоби вважали, ніби і я теж такий, і я полюватиму на кожного, хто здатен замислити щось подібне чи привести до такого жалюгідного стану, коли нас сприйматимуть, як відсталу, божевільну країну».

Замість вступити на навчання до котрогось із іноземних вищих навчальних закладів, MBS залишився в Ер-Ріяді, де студіював право в Університеті короля Сауда. Один із його одногрупників розповів, що навіть тоді було ясно, що MBS має намір зробитися лідером, адже він ініціював дискусії, керував обговореннями в середовищі однолітків і навіть якось у вузькому колі сказав, що хоче бути другим Александром Македонським. А ще один принц, представник тієї самої вікової групи, спостерігав за MBS під час щонедільних обідів, які давав для своїх племінників їхній дядько, принц Султан.

«Він завжди говорив лише про уряд і про те, як і в чому хотів би бути задіяним, що він бажав би змінити, але я гадав, що він усе це каже

лише тому, що є сином губернатора Ер-Ріяду,— пригадував принц.— Він завжди хотів бути тим, кого слухають. Він завжди прагнув бути лідером».

Також MBS захоплювався Маргарет Тетчер.

«Йому завше подобалося розмовляти про Залізну леді й про те, як вона вдосконалила економічну систему Великої Британії»,— продовжував принц.

Але MBS залишався поза зоною радарів іноземних дипломатів і експертів, які вивчали динаміку в королівській родині, щоби передбачити, хто може прийти до влади в майбутньому. 2007 року посол США в Саудівській Аравії відвідав принца Салмана, який попросив допомоги з отриманням американських віз для його родини. Його перша дружина мала труднощі з поїздкою до свого лікаря. Хоча всі інші Салманові діти спокійно пройшли весь обумовлений урядом США візовий процес, MBS відмовився йти до американського посольства та здавати там відбитки пальців, «немов якийсь злочинець».

MBS закінчив університет 2007 року четвертим у групі, після чого два роки пропрацював у Бюро експертів — дослідницькому підрозділі саудівського кабінету міністрів. Після дворічної роботи він мав отримати підвищення, але король Абдалла його заблокував, і MBS знову пішов працювати до свого батька.

Він одружився з двоюрідною сестрою — маленькою принцесою на ймення Сара бінт Машхур ас-Сауд — і відсвяткував цю подію в розкішній залі в Ер-Ріяді.

Для сторонніх людей усі члени саудівської королівської родини здаються казково багатими, однак всередині клану завжди існував чіткий поділ і градація на багато рівнів; MBS і тут був дуже далеким від верхівки. Його батька всі знали, але ще в підлітковому віці MBS зрозумів, що порівняно з іншими, старшими членами родини, його батько не має великих статків.

Відповідно до того як він дорослішав, різниця в майновому статусі дедалі більше кидалася в очі та допікала, особливо коли двоюрідні брати приїжджали до європейських столиць із цілими автопарками розкішних автомобілів і таким великим почтом, що іноді доводилося винаймати цілий готель. Кількість готівки, що нею в буквальному сенсі смітили деякі представники королівської династії, сягала запаморочливих розмірів, дозволяючи їм викуповувати найкрасивіші будинки разом із меблями та іншим декором, щоби потім переоблаштовувати їх з нуля, добираючи необхідне для дому начиння виключно в постачальників універмагу *Harrods*^{3}, і дарувати своїм дружинам та дочкам цілі скрині коштовностей. Вони залишали тисячодоларові чайові коридорним у готелях, роздавали по \$100 000 декому зі свого оточення, коли раптом опинялися десь неподалік від казино, і могли легко віддати в крамниці \$400 000 за годинник.

Але особи королівської крові платили не тільки за свої розкішні забаганки; значну частку витрат становив захист від громадського контролю їхнього способу життя та звичок витрачання коштів. Проте, хоч як королівська родина намагалася тримати в таємниці свої витрати, дрібки інформації однаково досить часто ставали відомими широкій публіці. Марбелья, на іспанському узбережжі Коста дель Соль, була улюбленим місцем літнього відпочинку, тож завдяки притоку королівських грошей економіка містечка суттєво піднялася. Деякі принци влаштовували там бенкети, на яких подавали ягнятину, молюсків і кав'яр, а гостювання однієї персони обходилося понад \$1000. Величезні рахунки за відпочинок у готелях іще дужче збільшувалися, сягаючи захмарних висот, коли до них додавалася плата за орендовані яхти, гелікоптери та приватні літаки. Більшість членів королівської родини на публіці поводитися пристойно, але працівники туристичної сфери іспанського курорту часто розповідали, що за зачиненими дверима багато хто з принців дозволяв собі чимало такого, що вдома їм було заборонено: алкоголь, свинину та вечірки до самого ранку.

Один місцевий журналіст писав: «Перед світанком коридори деяких готелів скидаються радше на подіуми модних показів під час дефіле найвідоміших моделей».

Іноді вибухали скандали, що привертали увагу громадськості до деяких надмірностей королівської родини. Одна принцеса — Маха ас-Судайрі — залишила по собі майже \$22 млн несплачених рахунків у Парижі, серед яких було близько \$400 000 боргу фірмі, що надавала в оренду автомобілі преміумкласу, та майже \$100 000 за товари, придбані в крамниці розкішної жіночої білизни. А за три роки вона повернулась і спробувала втекти з готелю *Shangri-La*, не заплативши рахунку на \$7 млн за проживання зі своїм почтом аж п'ять місяців у 41 номері. А наступного року її син відсвяткував закінчення школи в паризькому Диснейленді, де в зачинених для решти публіки секторах його численних гостей розважали вкрай рідкісні персонажі Диснея. Рахунок за триденне гучне свято склав \$19,5 млн.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ